

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент II курсу 12-283Мз групи
Спеціальності: 262 Правоохоронна діяльність
Освітньо-професійної програми
«Правоохоронна діяльність»
Шаповал Олексій Сергійович

Керівник: д.ю.н., професорка Правоторова О.М.
Рецензент: к.ю.н., доцентка Гавловська А.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності	9
1.1. Об'єкти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності	9
1.2. Межі адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні.....	18
РОЗДІЛ 2. Поняття та зміст механізму адміністративно-правової відповідальності у сфері інтелектуальної власності	27
2.1. Поняття механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.....	27
2.2. Форми та засоби адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.....	39
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності	46
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.....	46
3.2. Перспективи розвитку адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні	56
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Актуальність теми. Формування в Україні засад громадянського суспільства та розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави з ринковою економікою вимагає суттєвого покращення охорони провідного елемента сучасності – права інтелектуальної власності, адже саме завдяки інтелектуальному капіталу сучасне суспільство досягло високих соціальних стандартів життя людей.

«Ефективне забезпечення прав суб'єктів права інтелектуальної власності стало одним із вагомих проблем сьогодення, оскільки викрадення об'єктів права інтелектуальної власності набуло в Україні широкого масштабу» [4, с. 100].

Адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності провадиться посадовими особами органів внутрішніх справ, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності МОН України та деякими іншими суб'єктами публічного управління шляхом застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу (складання на порушників, які допускають незаконне використання охоронюваних творів і об'єктів, протоколів про адміністративні правопорушення за ст. ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», 164-3 «Недобросовісна конкуренція», 164-6 «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», 164-13 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини

для їх виробництва» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Нормативною базою нашого дослідження стали положення Конституції України, закони України, Укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади України, міжнародні нормативно-правові акти та нормативно-правові акти деяких найбільш розвинених країн світу.

Теоретичною основою дослідження стали роботи українських вчених -адміністративістів з приводу вивчення різних аспектів адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, зокрема В.Б. Авер'янова, І.В. Арістова, В.В. Бевзенка, Г.Ю. Гулевської, В.Л. Грохольського, П.В. Діхтієвського, Є.В. Доніна, О.В. Гулак, Т.О. Гурій, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, Т.О. Коломієць, Д.В. Ягунова, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельника, О.І. Остапенка, І.М. Пахомова, Ю.І. Римаренка, О.Ю. Синявської, С.М. Тимченка, та ін.

Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються питань здійснення адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, були предметом дослідження таких учених, як В.В. Галунько, О.М. Головков, Ф.О. Кіріленко, О.П. Світличний, О.М. Юрченко, та ін. Проте, вони розкрили лише окремі аспекти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, але не здійснили комплексний аналіз у зазначеній сфері.

З погляду адміністративно-правової методології, правова охорона права інтелектуальної власності базується на працях вітчизняних та зарубіжних учених із філософії права, теорії держави і права, галузей цивільного права, адміністративного права і процесу. Однак, комплексне дослідження проблем адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні ще не проводилося. Саме ці обставини визначають актуальність і вибір теми дослідження, її

науково-практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18 березня 2004 р. № 1629-IV), Програми інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072, Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 21 листопада 2002 р. № 228-IV.

Кваліфікаційна робота виконана згідно напрямів наукових досліджень кафедри публічного і міжнародного права та правоохоронної діяльності: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733). Тема кваліфікаційної роботи затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (наказ № 1059-Д від 30.10.2020 року) та відповідає тематиці пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень ЗВО.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є з'ясування та узагальнення теоретичних і практичних аспектів, вироблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та адміністративної діяльності публічної адміністрації з метою запобігання порушення прав суб'єктів права інтелектуальної власності.

Для досягнення мети дослідження необхідно було вирішити такі завдання:

- визначити об'єкти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності;
- визначити межі адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні;

- дослідити поняття механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності;
- охарактеризувати форми та засоби адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності;
- проаналізувати зарубіжний досвід правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності;
- дослідити перспективи розвитку адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час порушення норм законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування зумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми.

У ході дослідження використовувались загальнофілософські, загальнонаукові, логічні та спеціальні методи пізнання. Серед загальнофілософських методів основним став діалектичний, який дозволив здійснити дослідження державно-правових явищ щодо адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.

Головними серед загальнонаукових методів стали: системно-структурний, сутність якого полягала у комплексному дослідженні проблем адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності як єдиного цілісного комплексного утворення з узгодженням усіх його елементів і частин; статистичний метод, за допомогою якого стало можливим отримати й обробити інформацію, що характеризує показники та закономірності у діяльності публічної адміністрації по боротьбі з порушеннями об'єктів права інтелектуальної власності.

Методи аналізу та синтезу дозволили розкрити механізм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, кожну з його складових; метод індукції використовувався при узагальненні діяльності публічної адміністрації з охорони прав суб'єктів права інтелектуальної власності; на основі дедуктивного методу розроблено концептуальні напрями вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних науково-теоретичних і практичних досліджень адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку концептуальних положень, що характеризуються науковою новизною і мають важливе теоретичне та практичне значення.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки і пропозиції, викладені в роботі, можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства, а також у подальших наукових розробках із питань адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності. Матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при читанні лекцій та проведенні практичних занять з курсів «Адміністративне право» та «Право інтелектуальної власності».

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження відображені в Альманасі «Магістерські студії ХДУ».

Публікації. Основні висновки, теоретичні положення й рекомендації дипломної роботи містяться у тезах доповідях на тему «Особливості адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності».

Шаповал Олексій Сергійович. Особливості адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності. Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 74 сторінки. Список використаних джерел складається з 43 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Об'єкти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 420 ЦК України об'єктами права інтелектуальної власності визначено: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. «Поряд із цим зазначена стаття не містить вичерпного переліку об'єктів права інтелектуальної власності, зазначаючи про можливість існування інших об'єктів та охорони прав на них» [2, с. 100].

Таким чином, об'єкти права інтелектуальної власності мають досить різну природу. Незважаючи на те, що їм притаманні специфічні ознаки і характеристики, різномірні за своїм призначенням, засобами та методами правової охорони ризи, їх об'єднують також спільні сутнісні ознаки. На слушну думку В.Д. Базидевича, всі об'єкти права інтелектуальної власності є результатами або проявами творчої розумової праці людей; є нематеріальними, невідчутними; становлять нові, оригінальні ідеї, знання, інформацію; виражаються в об'єктивній формі, доступній для людського сприйняття; мають вартісну оцінку, як і інші результати людської праці; розміщуються на матеріальних носіях,

які можуть тиражуватись і одноосібно використовуватися багатьма особами; захищаються законом (авторським та суміжними правами, патентним правом).

«Відповідно до Конвенції про застосування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) «інтелектуальна власність» включає права, що стосуються: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозаписів, радіо- і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах людської діяльності, наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмених найменувань і комерційного позначення; захисту від недобросовісної конкуренції, а також усіх інших прав, що відносяться до інтелектуальної діяльності, в промисловій, науковій, літературній і художній сферах» [4, с. 224].

З вищесказаного можна дійти висновку, що в міжнародних нормативно-правових актах немає єдиного підходу до структури інтелектуальної власності.

«Адміністративно-правовий захист режиму інтелектуальної власності широко висвітлений у КУпАП. Зокрема законодавець визнав суспільно шкідливими та встановив адміністративну відповідальність за такі проступки: ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція», ст. 164-6 «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», ст. 164-13 Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва» [5, с. 300].

«Посадові особи ДСІВ, ОВС України, Антимонопольного комітету України, деякі інші суб'єкти публічного управління здійснюють адміністративно-правовий захист інтелектуальної власності шляхом складання на порушників режиму інтелектуальної власності адміністративних протоколів за вищезазначеними статтями КУпАП» [13, с. 120].

Правовою основною адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності поряд із ЦК кодексу України є значна кількість законодавчих актів. Це, зокрема, закони України від: 21 квітня 1993 р. № 3116-ХІІ «Про охорону прав на сорти рослин», 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ «Про охорону прав на промислові зразки», 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права», 31 травня 1995 р. № 189-ВР «Про приєднання України до Бернської конференції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року)», 5 жовтня 1997 р. № 621-ВР «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», 16 червня 1999 р. № 752-ХІV «Про охорону прав на зазначення походження товарів», 23 березня 2000 р. № 1587-ІІІ «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Виходячи з такої вагомий джерельної бази та взявши за основу послідовність об'єктів права інтелектуальної власності, висвітлену в книзі четвертій ЦК України «Право інтелектуальної власності», проаналізуємо їх в адміністративному аспекті.

Об'єкти авторського права. Майновими правами інтелектуальної власності на твір є: а) право на використання твору; б) виключне право дозволяти використання твору; в) право перешкоджати неправомірному використанню твору, зокрема забороняти таке використання; 4) інші

майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Майнові права на твір належать його авторові, якщо інше не встановлено договором чи законом. «У переважній більшості випадків юридична охорона творів здійснюється за ініціативою автора засобами цивільного права» [8, с. 67].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» визначається процедура подання заявок на реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, їх розгляду, державної реєстрації, публікації відомостей про цю реєстрацію, видачі свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір, а також ведення Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір і Державного реєстру договорів, які стосуються права автора на твір, що здійснюється МОН в особі Державної служби інтелектуальної власності.

«У тому ж випадку, коли автор доручив здійснення своїх майнових прав Державному агентству України з авторських та суміжних прав, то поряд із цивільно-правовими виникають і адміністративно-правові відносини, які забезпечують адміністративно-правову охорону творів» [13, с. 122].

Таким чином, об'єкти суміжних прав інтелектуальної власності потрапляють: під адміністративно-правову охорону шляхом запровадження інституту маркування контрольними марками, що в обов'язковому порядку здійснюється імпортерами, експортерами та відтворювачами примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, контроль за діяльністю яких здійснюється державними інспекторами з питань інтелектуальної власності ДСІВ; під адміністративно правовий захист шляхом притягнення фізичних осіб, винних у незаконному виготовленні, підробці, використанні, збуті та розповсюдженні незаконно виготовлених,

одержаних чи підроблених контрольних марок для маркування примірників до адміністративної відповідальності.

«Отже, відповідно до чинного законодавства під специфічну адміністративно-правову охорону у широкому розуміння підпадають об'єкти суміжних прав – аудіовізуальні твори, фонограми, відеограми, комп'ютерні програми та бази даних» [11, с. 12].

Отже, «об'єкти інтелектуальної власності, які підпадають під адміністративно-правову охорону, за критерієм ступеня охорони нами класифіковані на: 1) об'єкти права інтелектуальної власності, які підпадають під адміністративно-правову охорону у широкому розумінні (охорона + захист): об'єкти суміжних прав; об'єкти племінної справи у галузі тваринництва; право інтелектуальної власності на торгівельну марку; 2) об'єкти права інтелектуальної власності, які підпадають виключно під адміністративно-правову охорону у вузькому розумінні: об'єкти авторського права; право інтелектуальної власності на географічне зазначення; компонування інтегральної мікросхеми; сорти рослин; право промислової власності; 3) об'єкти права інтелектуальної власності, які підпадають виключно під адміністративно-правовий захист – це право інтелектуальної власності на комерційну таємницю; 4) об'єкти права інтелектуальної власності, які формально не підпадають під адміністративно-правову охорону, хоча об'єктивно її потребують: право інтелектуальної власності на комерційне найменування; право інтелектуальної власності на наукове відкриття; 5) об'єкти права інтелектуальної власності, які не потребують адміністративно-правового захисту – це право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію» [13, с. 78].

Все вищезазначене дає можливість зробити такі висновки:

1) в юридичній літературі та джерелах права не вироблено сталого підходу до структури інтелектуальної власності, все це вимагає для потреб її адміністративної відповідальності виробити власну

класифікацію, яка найповніше б забезпечила права суб'єктів права інтелектуальної власності, публічні інтереси держави і суспільства засобами адміністративного права;

2) об'єкти права інтелектуальної власності за критерієм ступеня адміністративної відповідальності класифіковані на види, які підпадають під адміністративно-правову охорону: а) у широкому розумінні (охорона + захист); б) у вузькому розумінні; в) підпадають виключно під адміністративно-правовий захист; г) формально не підпадають під адміністративно-правову охорону, хоча об'єктивно її потребують; д) не потребують адміністративно-правової охорони;

3) до об'єктів права інтелектуальної власності, які підпадають під адміністративно-правову охорону у широкому розумінні (охорона + захист), відносяться: об'єкти права власності суміжних прав; племінної справи у галузі тваринництва; право інтелектуальної власності на торгівельну марку;

а) «об'єкти суміжних прав інтелектуальної власності охороняються на основі адміністративно-правових норм шляхом запровадження інституту маркування контрольними марками, які в обов'язковому порядку здійснюють імпортери, експортери та відтворювачі примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, контроль за діяльністю яких здійснюється державними інспекторами з питань інтелектуальної власності ДСІВ (охорона); шляхом притягнення фізичних осіб, винних у незаконному виготовленні, підробці, використанні, збуті та розповсюдженні незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок для маркування примірників до адміністративної відповідальності (захист)» [16, с. 269];

б) породи тварин (велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі) підпадають під трьохступеневу адміністративно-правову охорону: шляхом реєстрації

племінних тварин і племінних стад; ліцензування господарської діяльності у племінній справі в тваринництві, пов'язана з виробництвом, зберіганням і реалізацією племінних генетичних) ресурсів, проведенням генетичної експертизи походження та аномалій тварин; та притягнення фізичних осіб за порушення законодавства про племінну справу у тваринництві до адміністративної відповідальності за ст. 107¹ КупАП;

в) право інтелектуальної власності на торгівельну марку як об'єкт адміністративної відповідальності – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами (зокрема слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів), яке внесене до Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, на яке ДСІВ видане свідоцтво, або яке має міжнародну реєстрацію відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та протоколу до неї. Адміністративно-правовий захист права на торгівельну марку здійснюється шляхом адміністративного провадження за скаргами заявників на видачу свідоцтва на торгівельну марку на рішення Державної служби інтелектуальної власності до апеляційної палати та шляхом притягнення осіб, які порушили право власності на торгівельну власність до адміністративної відповідальності за ст. 51-1, 164-3 КУпАП;

4) «до об'єктів права інтелектуальної власності, які підпадають під адміністративно-правову охорону у вузькому розумінні, відносяться: об'єкти авторського права; право інтелектуальної власності на географічне зазначення; компонування інтегральної мікросхеми; сорти рослин; право промислової власності» [11, с. 15];

а) право інтелектуальної власності на географічне зазначення як об'єкт адміністративної відповідальності характеризує товар (послуги)

за межами географічного місця його (її) походження, зафіксованого державною реєстрацією в Державній службі інтелектуальної власності;

б) топографія інтегральної мікросхеми як об'єкт адміністративної відповідальності – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними, яке здійснюється, якщо воно є оригінальним, шляхом видачі суб'єкту права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми Державною службою інтелектуальної власності свідоцтва;

в) об'єкти авторського права – це твори, які стають об'єктами адміністративної відповідальності у випадку, коли їх автори у Державній службі інтелектуальної власності здійснюють реєстрацію авторського права і договорів, що стосуються права автора на твір, або доручать здійснення своїх майнових прав спеціалізованому суб'єкту публічної адміністрації (Державному агентству України з авторських та суміжних прав);

г) «об'єктами адміністративної відповідальності промислової власності є: винаходи (корисні моделі) – продукти (пристрої, речовини тощо) або процеси у будь-якій сфері технології; та промислові зразки, об'єктами яких можуть бути форми, малюнки чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислових виробів, охорона яких здійснюється шляхом опосередкування через патенти, які видаються суб'єктам права інтелектуальної власності Державною службою інтелектуальної власності» [15, с. 5].

д) адміністративно-правова охорона сортів рослин (клонів, ліній, гібридів першого покоління, популяції) як об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється шляхом державного контролю за набуттям прав на них та їх реєстрації Державною службою з охорону прав на сорти рослин;

5) до об'єкта права інтелектуальної власності, що забезпечується виключно адміністративно-правовим захистом, відноситься право інтелектуальної власності на комерційну таємницю – інформацію технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, що стосується господарської діяльності, яка визнана секретною, є невідомою для інших осіб, має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючих обставин щодо заходів зі збереження її секретності, вжитих особою, яка законно її контролює;

б) до об'єктів права інтелектуальної власності, які формально не підпадають під адміністративно-правову охорону, хоча об'єктивно її потребують, відноситься право інтелектуальної власності на комерційне найменування та право інтелектуальної власності на наукове відкриття;

а) в умовах сьогодення потребує доповнення КУпАП щодо встановлення адміністративної відповідальності за незаконне використання комерційного найменування, яке не завдало шкоди у великому розмірі. Крім того, вітчизняні суб'єкти господарювання практично перебувають не в рівному становищі порівняно з іноземними, бо пріоритет захисту їх права на комерційне найменування виникає не з моменту першого застосування, а з моменту реєстрації, а отже необхідно усунути цю невідповідність шляхом внесення відповідних зміни до ЦК та ГК України;

б) адміністративні процедури щодо охорони об'єктів права власності на наукове відкриття потребують законодавчого врегулювання, найбільш придатно зазначене здійснити шляхом доробки та прийняття Верховною Радою України проекту закону України «Про охорону прав на наукові відкриття»;

7) до об'єкта права інтелектуальної власності, за порушення якого не настає адміністративна відповідальність, відноситься право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

Отже, до об'єкта права інтелектуальної власності, за яке настає адміністративна відповідальність, відноситься право інтелектуальної власності на комерційну таємницю (це інформація технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, що стосується господарської діяльності, яка визнана секретною та невідомою для інших осіб, має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно її контролює);

До об'єктів права інтелектуальної власності, яке не підпадають під адміністративну відповідальність, хоча об'єктивно її потребують, відноситься право інтелектуальної власності на комерційне найменування та право інтелектуальної власності на наукове відкриття.

1.2. Межі адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні

Одним із важливих напрямків адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, яка переживає в сучасних умовах період динамічного теоретичного і практичного розвитку, є охорона права інтелектуальної власності, оскільки інтелектуальна діяльність у ХХІ столітті стає одним із найбільш важливих напрямків соціально-корисної діяльності.

Проблемі меж адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності приділяли увагу вітчизняні вчені В.В. Галунько, С.Г. Гордієнко, В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко, О.М. Мельник, Р.Б. Шишка, П.М. Цибульов та ін. Поряд з цим як у теорії адміністративного права, так і в практиці державотворення залишаються неврегульовані та потребують подальшого розвитку суспільні відносини щодо визначення меж і подальшого забезпечення

ефективної адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні.

У цьому аспекті слушними є погляди В.В. Галуцька, що охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності є одним із основних напрямів діяльності держави щодо адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності та характеризується такими рисами:

- філософія права розповсюджує загальновизнані римські правомочності щодо володіння, користування та розпорядження майном не тільки на матеріальні речі, але й на твори художників, письменників, вчених і винахідників. Наприклад, Г. Гегель слушно вважав найпершим засобом, який сприяє розвитку науки і мистецтва, захист тих, хто працює в цій сфері, від крадіжок їх символічної (інтелектуальної) власності;

- в умовах сьогодення охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності стає одним із пріоритетних напрямів державної діяльності, оскільки на основі деталізації конституційних положень в Україні приймаються численні нормативно-правові акти, за допомогою яких органи державної влади здійснюють охорону прав і законних інтересів суб'єктів інтелектуальної власності;

- зазначене здійснюється шляхом державної реєстрації, коли відбувається офіційне визнання прав суб'єктів інтелектуальної власності, та шляхом застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів державного примусу;

- в останньому випадку важливе місце належить адміністративно-правовій складовій такої охорони.

Там самим В.В. Галуцько переконливо доводить, що важливий напрямок діяльності держави України у сфері охорони права інтелектуальної власності є однією із функцій держави щодо адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Отже, функція охорони права інтелектуальної власності є одним із вагомих напрямків діяльності сучасної правової демократичної держави, що поєднана через численні чинники із глобальною ринковою економікою.

З погляду зовнішнього вираження, юридичний зміст інституту інтелектуальної власності детально регламентований у книзі четвертій ЦК України «Право інтелектуальної власності». Поряд із цим у зв'язку з потребою ефективного забезпечення зазначених прав конституційно-правові норми вимагають подальшого розвитку не лише нормами приватного, але й публічного права, в першу чергу – адміністративного. Вагомою в цьому аспекті є точка зору С. Г. Гордієнка, який слушно зауважує, що історично об'єкти інтелектуальної власності майже ніколи не були частиною цивільного кодексу більшості європейських країн. «А в сучасному зарубіжному законодавстві перевага в цій сфері надається спеціалізованому законодавству» [2, с. 22].

У вітчизняній ж юридичній літературі переважає точка зору, що право інтелектуальної власності є підгалуззю цивільного права (А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко), щодо чого є реальні законодавчі підстави. По-перше, саме у ЦК України розкрито поняття та зміст права інтелектуальної власності: 1) це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності; 2) право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦК України та іншими законами (ст. 418). По-друге, визначено розуміння суб'єктів права інтелектуальної власності (творець, творці) та об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) й інших осіб, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності» (ст. 421). По-третє, визначено зміст особистого немайнового права

інтелектуальної власності: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності» (ст. 432). По-четверте, сформовано елементи майнового права інтелектуальної власності: «1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності (ст. 424)» [6, с. 360].

Таким чином, інститути права інтелектуальної власності найбільше знайшли своє розкриття саме у ЦК України.

«Засоби юридичної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності законодавець передбачив у КупАП, визнавши їх суспільно шкідливими та встановивши адміністративну відповідальність за такі проступки: ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», (ст.ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція», 164^б «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», 164-13 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва» [6, с. 380].

«Крім того, поряд із КУпАП у сфері охорони права інтелектуальної власності діє значний масив спеціального законодавства, зокрема закони України: від 5 жовтня 1997 р. № 621-ВР «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ «Про охорону права на винаходи і корисні моделі», 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», 16 червня 1999 р. № 752-ХІV «Про охорону прав на зазначення походження товарів», 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права» та інші, які регулюють питання адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності» [4, с. 309].

«Адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності відноситься до спеціальної юрисдикційної форми охорони, яка здійснюється суб'єктами публічного управління – Державною службою інтелектуальної власності України, МВС України, Антимонопольним комітетом України та ін. Провідне місце у цьому переліку відводилося Державному департаменту інтелектуальної власності, який відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2000 р. № 601 утворений як урядовий орган державного управління. Основними його завданням були: забезпечення реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; прогнозування і визначення перспектив і пріоритетних напрямків розвитку у сфері інтелектуальної власності; організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності» [7].

Таким чином, на слушну думку вченого, «одним із різновидів адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є протидія посадових осіб Антимонопольного комітету України та органів внутрішніх справ України недобросовісній конкуренції, яка полягає у складанні на фізичних осіб, які підозрюються у незаконному копіюванні форми, упаковки, зовнішнього оформлення та отриманні, використанні, розголошенні комерційної таємниці, а також конфіденційної

інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця, протоколів про адміністративні правопорушення за чч. 1, 3 ст. 164³ КУпАП, стягнення за якими накладають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів» [12, с. 180].

Отже, «ДСІВ, ОВС України, Антимонопольний комітет України, деякі інші суб'єкти публічної адміністрації на основі адміністративно-правових норм, адміністративно-правовими засобами здійснюють юридичну охорону права інтелектуальної власності у трьох основних формах: 1) шляхом здійснення державної реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та видання на них охоронних документів; 2) застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу; 3) у процесі адміністративного провадження за скаргами та заявами суб'єктів права інтелектуальної власності» [16, с. 188].

Таким чином, «адміністративна відповідальність за порушення авторських і суміжних прав суб'єктів інтелектуальної власності провадиться посадовими особами ОВС України, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності та деякими іншими суб'єктами публічної адміністрації шляхом складання на порушників, які допускають незаконне використання охоронюваних творів і об'єктів, протоколів про адміністративні правопорушення за ст.ст. 51-2, 164-6, 164-7, 164-9, 164-13 КУпАП і в процесі адміністративного провадження за скаргами та заявами суб'єктів інтелектуальної власності до Апеляційної палати ДСІВ» [10, с. 23].

Отже, адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності встановлюються в таких межах:

1) є складовою комплексного міжгалузевого інституту охорони суб'єктів інтелектуальної власності та охоплює різноманітні інтелектуальні права: об'єкти промислової власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, торгівельна марка, географічне

зазначення); на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності (сорт рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційну таємницю); об'єкти авторського і суміжних прав;

2) суб'єкти публічного управління здійснюють адміністративно-правову охорону суб'єктів інтелектуальної власності трьома основними способами: а) шляхом здійснення державної реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та видання на них охоронних документів; б) застосуванням до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу; в) у процесі адміністративного провадження за скаргами та заявами суб'єктів інтелектуальної власності;

3) основними суб'єктами публічного управління, які здійснюють адміністративно-правову охорону суб'єктів інтелектуальної власності, є посадові особи і органи ДСІВ України та МВС України;

4) «провідне місце в системі адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності щодо попередження протиправних посягань займає державна реєстрація об'єктів промислової власності та видання на них охоронних документів (патенту, свідоцтва), що здійснюється патентним відомством (ДСІВ)» [8, с. 201];

5) адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності здійснюється посадовими особами ОВС України, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності та деякими іншими суб'єктами публічного управління шляхом застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу (складання на порушників, які допускають незаконне використання охоронюваних творів і об'єктів, протоколів про адміністративні правопорушення за ст.ст. 51-2, 164-6, 164-7, 164-9, 164-13 КУпАП);

б) різновидом охорони права інтелектуальної власності є протидія Антимонопольного комітету України та ОВС України діянням, визначеним законодавством як недобросовісна конкуренція;

7) «важливим чинником адміністративно-правового захисту авторських прав у адміністративному порядку є провадження за заявами суб'єктів інтелектуальної власності» [12, с. 144].

Отже, адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності у вузькому розумінні полягає у позитивному стані адміністративного права, спрямованого на попередження протиправних посягань на права інтелектуальної власності, забезпечення умов дотримання прав суб'єктів інтелектуальної власності, відновлення й усунення перешкод у його здійсненні шляхом видачі на об'єкти промислової власності та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності охоронного документа (патенту чи свідоцтва).

Таким чином, «адміністративно-правовий захист інтелектуальної власності характеризується наступними рисами: адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності полягає у активних діях щодо відновлення порушеного права інтелектуальної власності, усунення перешкод під час його здійснення засобами адміністративного права та притягнення винних до адміністративної відповідальності; адміністративний захист права інтелектуальної власності полягає в розгляді та вирішенні суперечки органом публічної адміністрації; у галузі авторського права і суміжних прав адміністративно-правий захист права інтелектуальної власності передбачено тільки за публічний показ, порушення умов публічного демонстрування і тиражування кіно- і відеофільмів без прокатного посвідчення; стосовно об'єктів промислової власності цей спосіб захисту прав передбачає накладення штрафів за неправомірне використання фірмових найменувань, торговельних марок тощо» [3, с. 44].

Вищезазначений матеріал дає можливість сформулювати такі висновки щодо меж адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності:

1) адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності у широкому розуміння – це важливий сучасний напрямок діяльності органів і посадових осіб Державної служби інтелектуальної власності України, МВС України, Антимонопольного комітету України щодо здійснення реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, видачі на них охоронних документів та застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу;

2) «адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності у вузькому розумінні полягає у позитивному стані адміністративного права, спрямованого на попередження протиправних посягань на права інтелектуальної власності, забезпечення умов дотримання прав суб'єктів інтелектуальної власності, відновлення й усунення перешкод у його здійсненні шляхом видачі на об'єкти промислової власності та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності охоронних документів (патентів чи свідоцтв)» [10, с. 83];

3) адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності – це активні дії публічної адміністрації щодо відновлення порушеного права інтелектуальної власності, усунення перешкод під час його здійснення засобами адміністративного права та притягнення винних у порушенні прав суб'єктів інтелектуальної власності до адміністративної відповідальності.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Поняття механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Провідним чинником розкриття правового інструментарію адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є механізм такої охорони. У загальнонауковому розумінні «механізм – це система, яка використовується для перетворення руху одного чи кількох тіл у потрібному напрямку. З погляду теорії права, механізмом правового регулювання називають систему взаємозв'язаних юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання. Це спосіб функціонування єдиної системи правового регулювання, який розкривається через взаємозв'язки між її складовими елементами. Категорія «механізм правового регулювання» дозволяє охопити процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів, з'ясувати їх характерні ознаки та функції» [22, с. 11].

Механізм правового регулювання представляється як діяльність, «робота» складових елементів системи правового регулювання, спрямована на досягнення суспільно корисного результату, що виявляється у втіленні правових норм у життя. Він повинен розглядатись в єдності та взаємодії всіх його складових як категорія не лише збірна, але й системна. Механізм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності дозволяє систематизувати юридичні засоби правового впливу на суспільні відносини, визначити місце і роль того чи іншого юридичного засобу у

правовому житті суспільства. При цьому в юридичній літературі розрізняють змістовну та формальну ознаки механізму правового регулювання.

«Змістовна ознака механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності передбачає наявність цілей такої охорони – забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності та публічного інтересу держави і суспільства в цілому у цій сфері, досягнення яких дає можливість вести мову про ефективність адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності» [23, с. 102].

Досягнення цілей адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності здійснюється за допомогою певних засобів, що є шляхами юридичного впливу на поведінку суб'єктів та об'єктів державного управління у цій сфері. Сукупність даних засобів, які є різними за своєю природою та функціональними призначенням, і складає формальну ознаку механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Отже, механізм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це певна сукупність адміністративно-правових засобів, які забезпечують безпосередній юридичний вплив на поведінку суб'єктів та об'єктів суспільних відносин охорони права інтелектуальної власності з метою забезпечення її ефективної охорони.

Другий підхід до елементарної будови механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є вузьким та включає елементи, що складають основу спеціальних суспільних відносин. У сфері адміністративної відповідальності інтелектуальної власності В.В. Галунько до елементів такої відповідальності слушно відносить: 1) адміністративно-правові норми; 2) адміністративно-правові відносини: а) суб'єкти публічного управління; б) юридичні факти (правомірних і протиправних дій та подій); в) об'єкти охоронного

впливу; 3) індивідуальні акти публічного управління; 4) форми; 5) засоби діяльності суб'єктів управління, які використовується з метою публічної охорони власників майна та всіх осіб, які з їх шкідливим майном пов'язані.

Таким чином, структура механізму адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності складається з: адміністративно-правових норм; принципів діяльності публічної адміністрації; адміністративно-правових відносин; індивідуальних актів; форм і засобів діяльності публічної адміністрації, що використовується з метою адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Адміністративно-правова норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлене державою з метою регулювання суспільних відносин у сфері діяльності публічної адміністрації і забезпечується заходами державного примусу. «Адміністративно-правові норми містяться безпосередньо в джерелах адміністративного права, Конституції та інших законах України, Постановах Кабінету Міністрів України, Указах Президента та наказах нормативного характеру керівників підприємств, установ, організацій при здійсненні ними державних делегованих функцій» [24, с. 414].

У сфері адміністративної відповідальності щодо інтелектуальної власності Конституція України визначила, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41). Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання (ст.13). Зазначені положення Основного Закону отримали свого подальшого розвитку в кодексах: КУпАП, ЦК України, ГК України, КК України, в численних законах України, зокрема від 1 листопада 1996 р. № 474 «Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентування процедури

від 28 квітня 1977 року та інструкції до нього від 31 січня 1981 року», 2 червня 1995 р. № 209/95-ВР «Про приєднання України до міжнародної конвенції по охороні нових сортів рослин», 5 жовтня 1997 р. № 621-ВР «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», 7 липня 1996 р. № 236/96-ВР «Про захист від недобросовісної конкуренції», 12 жовтня 1995 р. № 380-ВР «Про ратифікацію договору про закони щодо товарних знаків», 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ «Про охорону права на винаходи і корисні моделі», 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», 16 червня 1999 р. № 752-ХІV «Про охорону прав на зазначення походження товарів», 21 квітня 1993 р. № 3116-ХІІ «Про охорону прав на сорти рослин», 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права», 27 січня 1995 р. № 34-ВР «Про ратифікацію Угоди про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав», 31 травня 1995 р. № 189-ВР «Про приєднання України до Бернської конференції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року)» [3, с. 520].

Поряд із цим потреба забезпечення ефективної охорони права інтелектуальної власності вимагає від публічної адміністрації встановлення норм права підзаконного характеру. Зазначене викликане тим, що загальні норми і правила поведінки, сформульовані у законах, не в змозі охопити всі аспекти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, врегулювати її в усіх подробицях. Тому і виникає необхідність конкретизації та деталізації законодавчих норм до стадії їх застосування.

У зазначеній сфері нормативні акти загального характеру видаються різними суб'єктами публічної адміністрації – Кабінетом Міністрів України, Президентом України; МОН України, безпосередньо ДСІВ тощо.

Таким чином, адміністративно-правова норма відповідальності у

сфері інтелектуальної власності характеризується такими рисами:

1) це загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Президентом України, МОН України, ДСІВ та деякими іншими суб'єктами публічної адміністрації з метою регулювання суспільних відносин щодо охорони права інтелектуальної власності, забезпечене від порушень заходами державного примусу;

2) зовнішньо адміністративно-правові норми містяться безпосередньо в джерелах адміністративного права, Конституції та інших законах України, постановах Кабінету Міністрів України, указах Президента та наказах нормативного характеру керівників підприємств, установ, організацій при здійсненні ними державних делегованих функцій;

3) визначальними в цьому аспекті є конституційні норми про те, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання;

4) зазначені положення Основного Закону отримали свого подальшого розвитку в кодексах: КУпАП, ЦК України, ГК України, КК України, в численних законах України та підзаконних нормативно-правових актах.

Отже, адміністративно-правові норми щодо адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це загальнообов'язкові правила поведінки, що встановлюються Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Президентом України, МОН України, ДСІВ та деякими іншими суб'єктами публічної адміністрації з метою регулювання суспільних відносин у сфері охорони права інтелектуальної власності, забезпечені від порушень заходами державного примусу.

В.В. Галуцько до характерних ознак принципів діяльності суб'єктів публічного адміністрування також відносить: «їх вихідну природу щодо інших елементів механізму адміністративно-правового регулювання охорони права власності; вони встановлюють керівні засади-настанови, що визначають найважливіші правила, за якими здійснюється та організується діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування у сфері охорони права власності; засвідчують прогресивність, ідеальні для умов сучасності основоположні засади поведінки посадових і службових осіб, які є реально досяжними» [7, с. 79]. Тим самим, на думку вченого, під принципами у сфері охорони права власності слід розуміти основні вихідні положення на яких будується діяльність суб'єктів публічного управління з метою охорони права власності, що встановлюють високі прогресивні стандарти поведіння посадових і службових осіб зазначених суб'єктів.

Аналізуючи проблеми охорони авторського права, І.Г. Запорожець вважає, «що для визначення частини твору, яка підлягає охороні, необхідно застосувати такі принципи: відносності, який передбачає виділення частин твору, які підлягають охороні, залежно від виду об'єкта авторського права; оригінальності, за яким захисту підлягають лише ті частини твору, які характеризуються унікальним рішенням їх автора; принцип невизнання охороноздатності ідей. Вчений слушно пропонує як нормативне вирішення питання закріплення принципів здійснення адміністративної процедури з видачі охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності» [6, с. 50].

О.В. Полуяктова, досліджуючи проблеми інтелектуального капіталу в економіці України, вважає «що нарощування інтелектуального капіталу нерозривно пов'язане з розвитком інтелекту нації – найдорожчого капіталу людства. Для забезпечення процесу розвитку інтелектуального капіталу суспільства необхідні такі принципи розвитку: свобода творчості; недоторканість інтелектуальної власності;

непротиставлення інтелектуалізації суспільства загальній ході прогресивних змін; взаємопов'язаність інтелектуалізації та інформатизації; надання нового змісту його структурним утворенням; активне включення до міжнародного поділу праці» [24, с. 415]

Аналіз вищезазначених думок на природу та зміст принципів адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності приводить до висновку про необхідність здійснити їх класифікацію.

До загальних принципів у сфері охорони права інтелектуальної власності відносяться такі: «1) перший загальний принцип полягає в тому, що охоронювані правом об'єкти права інтелектуальної власності не можуть бути використані без дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності; 2) другий полягає в тому, що суб'єкти права інтелектуальної власності незалежно від громадянства (підданства), місця проживання та інших індивідуальних чинників повинні мати рівні умови захисту своїх прав і законних інтересів; 3) принцип законності та зв'язаності публічної адміністрації правом полягає в тому, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (ст. 6 Конституції України)», тим самим будь-які відхилення від зазначеного правила будуть розцінюватись як порушення принципу законності; 4) принцип гласності полягає в тому, що посадові особи ДСІВ, МВС України та інших суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють охорону права інтелектуальної власності, мають діяти відкрито, їхні дії, а особливо результати їх діяльності мають бути публічними, публікуватися в засобах масової інформації та глобальній мережі «Інтернет»; 5) принцип відповідальності полягає в тому, що публічна адміністрація має нести відповідальність за бездіяльність та за протиправні дії при здійсненні охорони права інтелектуальної власності; 6) принцип самостійності забезпечує публічній адміністрації відносну самостійність при здійсненні функціональних обов'язків, адміністрація

не повинна піддаватись впливу приватних та корпоративних інтересів, неупереджено здійснювати свої повноваження щодо охорони права інтелектуальної власності» [10, с. 134].

За критерієм поділу норм права на матеріальні та процесуальні виділяємо матеріальні та процедурні принципи охорони права інтелектуальної власності. Щодо процедурних принципів, то до них відносяться: принцип гармонізації вітчизняних процедур у сфері охорони права інтелектуальної власності щодо вимог правової системи Європейського Союзу із врахуванням особливостей презентів правової системи США; принцип удосконалення нормативно-правового забезпечення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; принцип формування реалізації єдиної політики щодо припинення та недопущення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності; принцип удосконалення інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності; принцип стимулювання інноваційної діяльності; принцип стимулювання суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності та суб'єктів підприємницької діяльності, що створюють умови для законного використання цих об'єктів; принцип удосконалення порядку формування патентно-інформаційних ресурсів України; принцип подальшого приєднання до міжнародних угод, співробітництва з міжнародними організаціями з питань інтелектуальної власності.

Адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини у сфері діяльності публічної адміністрації, в якій сторони беруть участь як носії прав і обов'язків, встановлених і забезпечуваних адміністративно-правовими нормами. В юридичній літературі є загальновизнаним, що основна формула структури адміністративно-правових відносин складається із: а) суб'єктів публічної адміністрації; б) юридичних фактів; в) об'єктів охоронного впливу. На слушну думку Ю.П. Битяка «адміністративно-

правові відносини є різновидом правових відносин, а тому характеризуються їх загальними ознаками. Юридична природа та статус об'єктів і суб'єктів адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності нами була ґрунтовно розкрита у першому розділі» [30, с. 143].

Що стосується юридичних фактів, то в теорії права під ними розуміється така життєва обставина, з якою закон пов'язує виникнення чи зміну припинення правовідносин. «Ці обставини вказуються в гіпотезах правових норм, і коли вони виникають у реальному житті, це призводить до того, що у визначених суб'єктів або з'являються взаємні права й обов'язки, тобто виникає правовідношення; або відбувається зміна цих правовідносин (обсягу чи змісту зазначених прав і обов'язків, складу суб'єктів); або правовідношення припиняється – зазначені права й обов'язки зникають. Залежно від породжуваних ними наслідків юридичні факти можуть бути класифіковані на правообразуючі, правозмінюючі і правоприпинені» [29, с. 273].

Таким чином, адміністративно-правові відносини у сфері охорони права інтелектуальної власності характеризуються такими ознаками:

1) це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини у сфері діяльності публічної адміністрації, в яких сторони охорони права інтелектуальної власності беруть участь як носії прав і обов'язків;

2) структура адміністративно-правових відносин охорони права інтелектуальної власності складається з: а) суб'єктів публічної адміністрації; б) юридичних фактів; в) об'єктів охоронного впливу;

3) до об'єктів права інтелектуальної власності, які підпадають під адміністративно-правову охорону, відносяться: компонування інтегральної мікросхеми; об'єкти авторського права; об'єкти права власності суміжних прав; об'єкти права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, об'єкти племінної справи у галузі тваринництва;

право інтелектуальної власності на географічне зазначення; право інтелектуальної власності на торгівельну марку; право промислової власності; сорти рослин, а також сама охоронна діяльність;

4) до суб'єктів, які спеціально займаються охороною права власності інтелектуальної власності, відноситься: Державна служба інтелектуальної власності України; Апеляційна палата Державної служби інтелектуальної власності; Український інститут промислової власності; інститут патентних повірених України; Антимонопольний комітет України; МВС України; Державна податкова служба України; державна служба з охорони прав на сорти рослин;

5) юридичні факти у сфері адміністративної права інтелектуальної власності – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини у сфері діяльності публічної адміністрації, в якій сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, підставою яких дії та події, що призводять до виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин.

Отже, адміністративно-правові відносини – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини між суб'єктами та об'єктами, в яких сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, підставою виникнення, зміни та припинення яких дії та події (юридичні факти).

«Індивідуальні акти – це юридичні документи, розраховані на чітко визначений індивідуальний випадок та адресовані конкретно визначеним суб'єктам» [5, с. 22].

Індивідуальні акти у сфері адміністративної відповідальності права інтелектуальної власності характеризуються «наявністю певної юридичної сили, що залежить від місця норми, на підставі якої ухвалено акт, у системі нормативних актів і характеру владної компетенції органу, що ухвалив акт; поширенням акта на конкретну життєву ситуацію (випадок), що визначається необхідністю реалізації нормативного

припису загального характеру; наявністю чітко визначеного суб'єкта, якому адресовано акт; визначеністю конкретного змісту прав та обов'язків, що реалізуються чи виконуються; особливим порядком набуття юридичної сили; можливістю оскарження або опротестування акта визначеними особами та у встановленому порядку; одноразовою дією акта, що вичерпується одним випадком; наявністю владної можливості породжувати правові наслідки, викликати, змінювати або припиняти правовідносини, а також суб'єктивні права та юридичні обов'язки конкретних осіб» [5, с. 40].

Змістом індивідуального акту є визначення та конкретизація обов'язків як передбаченої необхідності діяти вказаним чином, а також вимога щодо правильного використання наданих суб'єктивних прав.

Розрізняють такі індивідуальні акти: акти-директиви (розпорядчі акти) – індивідуальні, владні веління, спрямовані на регламентацію різновиду суспільних відносин шляхом зобов'язання суб'єктів до здійснення комплексу точно визначених дій. Вони є зразком поведінки; їх призначення – встановлення необхідності здійснення цілого комплексу дій. Найчастіше ці акти стосуються приписів державних органів загальної компетенції відомчим, місцевим і локальним органам щодо виконання актів, адресованих вищими органами влади нижчим. Наприклад, відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. № 984-р. від 12 липня 2005 р. № 243-р. суб'єкти публічної адміністрації зобов'язані здійснювати комплекс визначених дій щодо охорони об'єктів права інтелектуальної діяльності, які зареєстровані в республіці Білорусь і стосуються двостороннього військово-технічного співробітництва.

Акти правозастосування – це документи, ухвалені в результаті розгляду конкретної справи, їх призначенням є встановлення конкретних фактів, що є підставою для виникнення, припинення або зміни правовідносин, об'єктом яких є реалізація права держави на

регулювання суспільних відносин. «У результаті вирішення юридичної справи в механізм правового регулювання включається доповнюючий елемент, що гарантує досягнення мети правового регулювання, повне і точне виконання юридичних обов'язків та здійснення суб'єктивних прав» [28, с. 211].

«Акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів – документи, що виникли в результаті укладення угод між суб'єктами. На відміну від актів правозастосування, що є результатом діяльності державних органів на підставі наданих державно-владних повноважень, акти реалізації прав та обов'язків є регулюванням, що здійснюється самими суб'єктами відносин на підставі наданої їм свободи розпорядження своїми правами. Ці акти є, як правило, результатами правомірної поведінки, спрямованої на використання можливостей, наданих державою. Вказані акти (договори та зобов'язання) є підставою для виникнення правовідносин з приводу реалізації певних варіантів можливої поведінки у чітко визначеній сфері відносин. Інтерпретаційні акти – документи, які приймаються компетентними органами у встановленому порядку і спрямовані на роз'яснення чинних законів та підзаконних нормативних актів. Вони є результатом офіційного тлумачення норм і виражені в певній формі, мають нормативний характер, обов'язкові для суб'єктів права, діють протягом часу функціонування акта, що тлумачиться. Приймаються лише за тими документами, які потребують тлумачення. Є засобом забезпечення єдності розуміння та застосування правових принципів» [26, с. 992].

Отже, індивідуальні акти – це юридичні документи, розраховані на чітко визначений індивідуальний випадок та адресовані конкретним визначеним суб'єктам та об'єктам адміністративно-правових відносин, у результаті чого вирішується конкретна юридична справа з приводу адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності.

2.2. **Форми та засоби адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності**

Адміністративна діяльність публічної адміністрації щодо охорони права інтелектуальної власності здійснюється в певних формах, кожна з яких обумовлена специфічними завданнями та функціями управління і має особливий зміст. Будь-яка діяльність з управління характеризується власним змістом, тобто конкретними зв'язками, принципами, процесами, учасниками й елементами; всякий зміст управління має конкретні форми свого зовнішнього вираження.

Основними поняттями, що дозволяють розглянути термін «форма», є «цілі», «функції», «завдання», «повноваження», «компетенція». Дані поняття обумовлюють також і вибір методів управління (засобів адміністративно-правового впливу суб'єкта управління на об'єкти управління). Щодо забезпечення охорони права інтелектуальної власності функції визначають основний зміст діяльності публічної адміністрації, цілям же підпорядковуються форми діяльності публічної адміністрації. Тим самим за допомогою форм публічна адміністрація у суворій відповідності до своєї компетенції реалізує повноваження щодо охорони права інтелектуальної власності.

Форми діяльності публічної адміністрації відрізняються від форм діяльності інших гілок влади, тобто від форм законотворчості (законодавства) і правосуддя. Форми адміністративного права забезпечують можливість реалізації управлінських функцій і заходів практично у всіх сферах і галузях управління, у всіх сферах державного і суспільного життя. На слушну думку Д.Н. Бахрах, Б.Н. Габрічідзе, Б.П. Елисеева, у спеціальній літературі 90-х рр. замість терміна «форма управління» використовувалося поняття «форма здійснення виконавчої влади», однак оскільки в адміністративному праві термін «управління» (державне або публічне) є ключовим, то відповідно слід дотримуватися саме його,

тобто говорити про форми управління або державного управління (публічного управління). В адміністративно-правовій літературі цей інститут традиційно позначається терміном «форми державного управління», іноді використовуються й інші найменування, наприклад: «форми діяльності державної адміністрації», «адміністративно-правові форми діяльності органів виконавчої влади» [24, с. 416]. Поряд із цим сучасне вітчизняне адміністративне право у сфері охорони права інтелектуальної власності має характеризуватись таким різновидом вищезазначених категорій, як «форми публічної адміністрації» або «форми діяльності публічної адміністрації», що найбільш точно і широко характеризує зовнішній вияв форм адміністративного права.

Отже, форма адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це зовнішнє вираження змісту адміністративної діяльності публічної адміністрації, що здійснюється з

Правові форми адміністративної діяльності у сфері охорони права управління мають юридичну основу та тягнуть за собою відповідні правові наслідки. Правова форма управління, як правило, характеризується такими ознаками: 1) встановлюється в нормативному акті; 2) має державно-владну природу; 3) підзаконний та управлінський характер дій і підзаконний характер повноважень органів управління та їх посадових осіб; 4) головний її зміст – виконавчо-розпорядча діяльність. «Якщо форма управлінських дій не визначена в нормативному порядку, тобто не має правового змісту і не тягне за собою правових наслідків, то вона відноситься до неправових (організаційних) форм управління. При цьому використання неправових форм управління неодмінно має ґрунтуватися на принципі законності» [8, с. 14].

На сьогодні складається така система форм охорони права інтелектуальної власності:

1) видання нормативно-правових актів: наприклад, видання нормативних правових актів у сфері організації діяльності ДСІВ (Указ Президента України №436/2011 Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України); 2) «видання ненормативних і індивідуальних правових актів: наприклад, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 383-З «Про призначення представника Уряду України в Спільній робочій Комісії держав – учасниць Угоди про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності»» [25, с. 458]; 3) укладання адміністративних договорів: наприклад, у Румунії Бюро реєстрації авторських прав уклало адміністративний договір про співпрацю з Генеральною інспекцією поліції та Генеральною інспекцією прикордонної поліції з метою забезпечення нормативно прописаної взаємодії щодо охорони права інтелектуальної власності; 4) укладення та ратифікація міжнародних договорів: наприклад, ратифікація 7 вересня 2005 р. Верховною Радою України «Конвенції про кіберзлочинність»; 4) вчинення інших юридично значимих дій на основі закону або на основі виданого підзаконного нормативно-правового акту управління: наприклад, патентування об'єктів права інтелектуальної власності; 5) здійснення організаційних дій; 6) виконання матеріально-технічних дій. З цих форм управління перших чотири є правовими, а решта – неправовими.

Провідною формою адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є патентування об'єктів права інтелектуальної власності. Виконання зазначених функцій здійснює патентне відомство, яке забезпечує формування та проведення єдиної державної політики у сфері правової охорони інтелектуальної власності. На слушну думку В. Д. Базилевича та В. В. Ільїна, в сучасних умовах патентна система є найважливішим механізмом захисту інтелектуальної власності. «Якщо винахід, корисна модель або промисловий зразок відповідає всім

критеріям охороноздатності, але офіційно цей факт не підтверджено, патентне право їх не охороняє» [23, с. 100].

Відповідно до ч. 5 ст. 12 Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ «Про охорону права на винаходи і корисні моделі» заявка складається українською мовою і повинна містити: заяву про видачу патенту на винахід з проведенням кваліфікаційної експертизи чи деклараційного патенту на винахід; опис винаходу; формулу винаходу; креслення; реферат. У свою чергу ч. 4 ст. 11 Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ «Про охорону прав на промислові зразки» визначає, що заявка складається українською мовою і повинна містити: заяву про видачу патенту; комплект фотографій із зображенням виробу; опис промислового зразка; креслення, схему, карту. При цьому датою одержання заявки є дата одержання її Державною службою інтелектуальної власності (ст. 12).

У патентному відомстві здійснюється експертиза заявки, яка має статус науково-технічної експертизи та базується на основних принципах Паризької конвенції з охорони промислової власності, а саме: надання рівних прав як іноземцям, так і національним заявникам; надання права конвенційного пріоритету. При цьому кожна держава – учасниця Паризького союзу – має можливість відповідно до своїх власних потреб визначати ті чи інші особливості вимог до заявок, порядку встановлення умов патентування, строку дії патентних прав. Відповідно до зазначеного проведення експертизи в Україні здійснюється на основі спеціальних вітчизняних адміністративно-правових норм, а саме ст. 16 Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ «Про охорону права на винаходи і корисні моделі», ст. 14 Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 10 Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [30, с. 155].

Залежно від виду власності на підставі рішення про видачу патенту здійснюється державна реєстрація права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, промисловий зразок в одному з реєстрів ДСІВ – Державному реєстрі патентів України на промислові зразки; Державному реєстрі патентів на винаходи; Державному реєстрі патентів на корисні моделі; Державному реєстрі патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи тощо.

«Порядок охорони авторського права і суміжних прав визначений ст. 51 Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якої захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавствами. Таким чином, патентування як провідна форма адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності характеризується такими рисами: адміністративна відповідальність промислової інтелектуальної власності забезпечується шляхом її реєстрації та видачі Державною службою інтелектуальної власності охоронних документів (патентів), що відповідає стандартам світової глобальної системи охорони промислової власності; суб'єкт права інтелектуальної власності подає у встановленому порядку заявку на видачу патенту до ДСІВ, яку мають зареєструвати в день її надходження; ДСІВ приймає рішення щодо видачі патенту або відмови у видачі патенту на основі висновку патентної експертизи Державного підприємства «Український інститут промислової власності» (підприємства з делегованими державними владними повноваженнями)» [4, с. 66].

Отже, провідною формою адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є патентування об'єктів права інтелектуальної власності, яке забезпечується шляхом їх реєстрації та

видачі Державною службою інтелектуальної власності охоронного документу – патенту.

Аналіз вищезазначених положень щодо природи і змісту форм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності дає можливість зробити такі висновки:

- форми адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це зовнішнє вираження змісту адміністративної діяльності публічної адміністрації, що здійснюється з метою охорони права інтелектуальної власності;

- система форм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності складається з: а) видання нормативно-правових актів; б) видання ненормативних індивідуальних правових актів; в) укладання адміністративних договорів; г) укладення та ратифікації міжнародних договорів; д) патентування об'єктів права інтелектуальної власності; ж) здійснення організаційних дій; з) виконання матеріально-технічних дій;

- провідною формою адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності є патентування об'єктів права інтелектуальної власності, яке забезпечується шляхом їх реєстрації та видачі Державною службою інтелектуальної власності охоронного документу – патенту.

У теорії адміністративного права природа адміністративно-правових засобів висвітлюється таким чином: на думку В.К. Шкарупи, адміністративно-правові заходи – це встановлені законами або іншими правовими актами способи впливу на відносини у сфері громадського порядку, що застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами) з метою надійного забезпечення громадського порядку, запобігання та припинення правопорушень та притягнення порушників до відповідальності; на думку О.А. Куцого, адміністративно-правові засоби – це передусім норми, які знаходяться в актах управління у конкретній сфері діяльності; В.В. Галуцько розглядає

засоби адміністративної відповідальності у сфері власності «як систему різноманітних способів діяльності суб'єктів публічного управління, спрямованих на запобігання та усунення порушення прав і законних інтересів суб'єктів права власності» [29, с. 275].

Таким чином, засоби, які застосовуються для адміністративної відповідальності суб'єктів інтелектуальної власності, – це система різноманітних способів діяльності органів і посадових осіб Державної служби інтелектуальної власності, органів внутрішніх справ, Антимонопольного комітету України щодо здійснення реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, видачі на них охоронних документів та застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу.

Третя, остання складова адміністративного примусу, складає серцевину адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади у сфері охорони права власності. Вона розглядається в контексті адміністративної відповідальності – як складової юридичної відповідальності та юридичного примусу. При цьому, на думку Ю.П. Битяка, адміністративна відповідальність є видом адміністративного примусу, під яким розуміється система засобів психологічної або фізичної дії на свідомість і поведінку людей в цілях досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у рамках закону, забезпечення правопорядку і законності.

Отже, засоби адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це інструменти адміністративного права, за допомогою яких публічна адміністрація безпосередньо забезпечує охорону права інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності

Світові аналітики констатують той факт, що глобальним порушенням права інтелектуальної власності є торгівля контрафактною та піратською продукцією, що зростає значними темпами. Підроблення вже не обмежується одиничними випадками, а навпаки – перетворилося на складну галузь чорного ринку, пов'язану з виробництвом і продажем підроблених версій неймовірної кількості (лазерні диски, ліки, дитяче харчування, автозапчастини, акумулятори, електроніка тощо). Але поки існує попит на таку продукцію, доти необхідно вести з цим боротьбу. «Так, у США збитки компаній від порушення їх прав інтелектуальної власності щорічно складають від 200 до 250 мільярдів доларів на рік, що призводить до втрати 750 000 робочих місць. Крім того, фальшива продукція є низької якості, чим завдає шкоди споживачам» [32, с. 22].

Наприклад, у ФРН юридична природа інтелектуальної власності розглядається як абсолютне право, що належить суб'єкту права інтелектуальної власності та характеризується такими рисами: дає власникові ексклюзивне право на власний розсуд користуватись об'єктом інтелектуальної власності у певній сфері; власник має право здійснювати це незалежно від інших сторін (крім випадків, передбачених законом); для забезпечення зазначеного він може скористатись захистом публічної влади на основі закону; визнання за суб'єктом права на об'єкт інтелектуальної власності здійснюється через адміністративні процедури реєстрації з видачею на бренд патенту, крім

випадків, коли належність твору автору є очевидним; гарантіями захисту права інтелектуальної власності виступають судові заборони, адміністративні санкції та відшкодування винним нанесених збитків. На думку аналітиків США та Великої Британії, саме інтелектуальна складова забезпечує дві третини вартості великих компаній. «При цьому нематеріальні активи приносять їх власникам на 72 відсотків більше валового продукту, ніж в аналогічних підприємствах, які не застосовують новітніх інтелектуальних технологій. Що стосується азійських країн, то в шести з них спостерігалось посилення охорони інтелектуальної власності, і саме там досягнуто значних обсягів економічного зростання» [33, с. 34].

Отже, порівнюючи природу інтелектуальної власності в Україні та в країнах з більш значним інтелектуальним потенціалом, доходимо висновку про схожість її розуміння – це різноманітні види юридичних суб'єктивних прав творців, які в результаті розумової діяльності створюють нові нематеріальні об'єкти та отримують за це монопольне право на активи за їх використання, що стає потужним чинником подальшого розвитку суспільства (створення нової інтелектуальної власності).

Аналіз юридичних джерел США висвітлює такі останні тенденції розвитку інститутів охорони інтелектуальної власності: по-перше, здійснюється розширення переліку об'єктів охорони – наприклад, включення до них деяких живих організмів; по-друге, збільшується термін охорони об'єктів інтелектуальної власності – наприклад, Конгрес США вніс доповнення до розділу 17 Кодексу США «Про термін дії авторського права» щодо розширення терміну охорони авторських прав на все життя автора плюс 70 років після його смерті, а для творів, які виконані у співавторстві, – до 120 років після створення або 95 років після публікації. При цьому охорона авторських прав на твори, що опубліковані до 1 січня 1978 р., була збільшена в цілому на 20 років або

до 95 років з моменту їх опублікування; надання інших гарантованих державою прав суб'єктам інтелектуальної власності – наприклад, у США незаконне порушення авторських прав шляхом «електронної крадіжки» стало кримінально карним.

Отже, у США вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності здійснюється шляхом розширення переліку об'єктів охорони, збільшення терміну охорони об'єктів інтелектуальної власності та посиленням публічної відповідальності за порушення авторських прав шляхом «електронної крадіжки».

Важливе значення щодо забезпечення публічної охорони інтелектуальної власності приділяється в іншій розвинутій країні – Японії. Розвиток охорони інтелектуального потенціалу визначається в ній основною стратегією («Японія може домогтися успіху в майбутньому тільки за допомогою інформаційних технологій»). Відповідно для охорони інтелектуальної власності створюються надзвичайно сприятливі умови. Це здійснюється в першу чергу шляхом стимулювання патентування об'єктів інтелектуальної власності. На думку японських вчених, у них створена найкраща у світі система патентування, що продовжує свою модернізацію. Основним завданням патентування визначається: «мати найкращі у світі набори патентних прав» [34, с. 158]. Це стає провідною частиною сприяння розвитку і заохочення інтелектуального творчого будівництва. Основним адміністративним чинником стало зменшення максимального терміну видачі оформлення документів. Щодо більшості винаходів він скоротився з 22 місяців у 1997 р. до 12 місяців у 2005 році. При цьому японське патентне законодавство дозволяє навіть видавати охоронні документи при неповному дослідженні додатків до заяви. Хоча це і призводить до деяких ризиків, але, як показав практичний досвід, ліберальна система видачі охоронних документів в Японії себе виправдала. Крім того в Японії створена електронна база патентів, до якої входить понад 40

мільйонів якісних патентів. Вона є доступною через «Інтернет» не тільки для Японії, але для дослідників по всьому світі. Це дозволяє власникам патентів в Японії отримувати прибуток за їх використання з усіх цивілізованих країн. Іншим важливим напрямком адміністративної діяльності патентного відомства Японії є забезпечення надання сервісних адміністративних послуг суб'єктам права інтелектуальної власності. Суб'єктам права інтелектуальної власності забезпечуються різноманітні адміністративні послуги, чим створюється сприятливий клімат для розробки новітніх технологій.

Таким чином, патентне відомство Японії реформується з метою надання все більш якісних адміністративних послуг суб'єктам права інтелектуальної власності шляхом більшої відкритості, прозорості та підзвітності, зменшення терміну проведення адміністративних процедур щодо перевірки винаходу та його патентування.

Посиленою увагою до охорони права інтелектуальної власності відзначаються нові країни Європейського Союзу. Так, у Румунії ця проблема була в 2003-2007 роках визначена одним із провідних національних стратегічних напрямків діяльності держави. В цілому тут інтелектуальна власність класично розглядається як один із провідних важелів економічних, соціальних і культурних потреб народу. У цьому контексті охорона права інтелектуальної розглядається як один із важливих компонентів захисту прав людини. «У Румунії забезпечення охорони права інтелектуальної власності здійснюється в основному через дві спеціалізовані установи – Державне відомство з винаходів і товарних знаків для промислової власності та Бюро реєстрації авторських прав у галузі авторського права і суміжних прав» [35, с. 29].

Відповідно до урядової постанови № 573/1998 Державне відомство з винаходів і товарних знаків є спеціалізованим органом центрального публічного управління, підпорядкованим уряду, з винятковими повноваженнями із забезпечення охорони об'єктів промислової власності. Воно

розробляє і затверджує стратегію розвитку охорони промислової власності в Румунії та реалізації державної політики в цій галузі.

«Румунське Бюро реєстрації авторських прав створено відповідно до постанови уряду Румунії № 758/2003 як спеціалізований орган, підпорядкований уряду, з винятковими повноваженнями щодо нагляду та правоохоронної діяльності в галузі авторського права і суміжних прав. Правову допомогу в галузі промислової власності за поданням фізичних та юридичних осіб здійснює передусім Державне відомство з винаходів та товарних знаків. До його складу входять патентні повірені, які організаційно належать Національній палаті адвокатів промислової власності Румунії. У розробці положень у сфері охорони права інтелектуальної власності беруть участь: Державне відомство у справах винаходів і товарних знаків; Румунське Бюро реєстрації авторських прав, Міністерство зв'язку та інформаційних технологій Міністерства освіти, наукових досліджень та молоді, Національне агентство підтримки малого та середнього бізнесу та співпраці, Національне митне управління, Національне управління із захисту прав споживачів, міністерства юстиції, прокуратури, внутрішніх справ, європейської інтеграції, закордонних справ, економіки і торгівлі, Національна палата адвокатів промислової власності, Палата торгівлі та промисловості Румунії» [40, с. 710].

Охорона об'єктів промислової власності регулюється головним чином через спеціальні закони: № 64/1991 «Про патенти», № 84/1998 «Про видавництво»; «Про товарні знаки та географічні зазначення», №.129/1992 «Про захист винаходів та промислових зразків», № 255/1998 «Про охорону топографій інтегральних мікросхем», № 41/1998 «Про захист нових сортів рослин». Охорона авторських і суміжних прав регулюється законами № 8/1996 «Про авторське право та суміжні права», «Про заходи боротьби з піратством» та постановами уряду № 45/2000 «Про боротьбу із несанкціонованим виробництвом і

продажем фонограм», № 124/2000 «Про визначення правових заходів в галузі авторського права і суміжних прав щодо боротьби із піратством у сфері аудіо і відео, і комп'ютерних технологій». Інші нормативні положення про охорону права інтелектуальної власності містяться в законах № 11/1991 «Про боротьбу із недобросовісною конкуренцією»; «Про деякі заходи щодо забезпечення дотримання права інтелектуальної власності»; постановях уряду № 59/2002 «Про митний контроль», № 21/1992 «Про захист споживачів». «На думку румунських вчених, вищезазначене законодавство забезпечує подальші новітні заходи, які сприяють адміністративно-правовій охороні права інтелектуальної власності: запроваджується серія скорочень процедур з тією метою, щоб видача охоронного документу здійснювалась у термін не більше як 12 місяців з моменту подачі заявки; власник, патент якого вперше використаний в Румунії, звільняється від податку на прибуток у перші 5 років його застосування; фінансування приватним компаніям, які ведуть прогресивні інтелектуальні розробки, визначається за рахунок державного бюджету до 20% загального обсягу витрат; на наукові дослідження у високотехнологічних галузях може виділятися до 30% річного бюджету, при цьому вчені – безпосередні розробники – мають отримати до 5% протягом 15 днів після виконання контракту, а за рішенням Міністерства освіти, наукових досліджень та молоді зазначена сума може бути збільшена до 10 %» [41, с. 44].

Що стосується владної діяльності органів виконавчої влади Румунії, то удосконалення адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності здійснюється на національному, регіональному та місцевому рівнях за рахунок створення: а) центрів та спеціалізованих служб для надання допомоги і науково-технічної інформації, а також для розповсюдження, передачі і використання результатів наукових досліджень; б) місць та об'єктів зі спеціальними засобами для створення і функціонування інноваційних економічних

агентів, які розробляють та впроваджують нові технології: центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів, технологічних інформаційних центрів, офісів промислових зв'язків, наукових та технологічних парків; з) підрозділів, що спеціалізуються в сфері передачі технологій філіям, які фінансуються за рахунок отриманих результатів в економіці і соціальному житті.

Таким чином, адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності в Румунії характеризується такими позитивними особливостями: 1) є провідним національним стратегічним напрямком діяльності держави, розглядається як один із провідних важелів економічних, соціальних і культурних потреб народу, як один із важливих компонентів захисту прав людини; 2) безпосередньо адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності здійснюється через два спеціалізованих суб'єкти публічної адміністрації – Державне відомство з винаходів та товарних знаків і Бюро реєстрації авторських прав у галузі авторського права; 4) охорона об'єктів промислової власності регулюється головним чином через спеціальні закони № 64/1991 «Про патенти», № 84/1998 «Про видавництво»; «Про товарні знаки та географічні зазначення», №.129/1992 «Про захист винаходів та промислових зразків», № 255/1998 «Про охорону топографій інтегральних мікросхем», № 41/1998 Про «захист нових сортів рослин» тощо; 5) зазначене законодавство забезпечує подальші новітні заходи, які сприяють адміністративно-правовій охороні права інтелектуальної власності: запроваджується скорочення процедур з тією метою, щоб видача охоронного документу здійснювалось у термін не більше як 12 місяців з моменту подачі заявки; фінансові та податкові пільги авторам та власникам інтелектуальної власності; 6) одним із вагомих заходів боротьби з контрафактною та піратською продукцією є тісна співпраця між Державним управлінням з винаходів і товарних знаків та авторських прав, Головним митним

управлінням, Бюро реєстрації авторських прав, поліцією, прикордонною поліцією, митницею шляхом укладення між ними двохсторонніх і багатосторонніх договорів; 7) до адміністративної складової такої охорони відносяться такі напрямки діяльності: заснування відповідної адміністративної інфраструктури в національних установах, що займаються питаннями захисту інтелектуальної власності; підготовка спеціалістів з питань охорони інтелектуальної власності; здійснення роз'яснювальної, просвітньої роботи у цій галузі; продовження процесу гармонізації законодавства в галузі інтелектуальної власності щодо приведення його до вимог «Acquis» ЄС; 8) зазначене вище має бути забезпечене шляхом виконання таких заходів: застосування в румунському судочинстві елементів прецедентного права; посилення штрафів, прикордонного контролю; впровадження програмних модулів для боротьби з торгівлею контрафактною та піратською продукцією; здійснення державного обліку осіб, які порушували право інтелектуальної власності; забезпечення переслідування всіх осіб, які ухиляються від відповідальності за порушення права інтелектуальної власності; 9) «організаційне створення підрозділів захисту інтелектуальної власності в департаментах центральних і територіальних підрозділів поліції, збільшення кількості співробітників в інших підрозділах поліції, які займаються цією діяльністю» [43, с. 36].

В іншій країні Європейського Союзу – Болгарії – охорона інтелектуальної власності стала одним з основних економічних факторів для інформаційної індустрії. Заходи, що вживаються для захисту прав інтелектуальної власності, відіграють роль каталізатора для реформування авторського права. Проблема піратства розглядається через призму двох принципово протилежних думок: з одного боку, це необхідність розширити доступ до інформації; з іншого – більш ефективно захистити інтелектуальну працю. Відповідно, на думку

І. Дудова, є необхідність дотримання балансу між двома різними інтересами – свободи інформації та захисту прав інтелектуальної власності. Рухаючись шляхом зміцнення повноцінного членства в ЄС урядовці Болгарії відзначали, що для того, щоб вітчизняний бізнес був конкурентоспроможним, він має поважати та використовувати наукові винаходи. Роль держави в цьому випадку полягає в тому, щоб задовольнити, з одного боку, інтереси суб'єктів права інтелектуальної власності щодо забезпечення їх інтересів, а з іншого – забезпечити реальне використання винаходів та інших об'єктів інтелектуальної власності в економіці країни. «Основними напрямками досягнення зазначеного є ідея більш високого рівня охорони прав промислової власності, зокрема через створення ефективної системи підготовки фахівців-практиків у галузі права інтелектуальної власності (адвокати, державні службовці, вчені, винахідники, власники авторських організацій); підтримку взаємодії всіх державних службовців, що беруть участь в охороні права інтелектуальної власності (суддів, поліції, митниці та урядових чиновників); збільшення послуг, що надаються Болгарським патентним відомством; створення Національного інноваційного центру та його мережі на місцях» [22, с. 10].

Таким чином, у Болгарії адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності розглядається як один з основних економічних чинників, що забезпечується через дотримання балансу між двома різними інтересами – свободи інформації та захисту прав інтелектуальної власності, зокрема через створення ефективної системи підготовки фахівців-практиків у галузі права інтелектуальної власності (адвокатів, державних службовців, вчених, винахідників, власників авторських організацій), взаємодії всіх державних службовців (суддів, поліції, митниці та урядових чиновників), збільшення послуг, що надаються Болгарським патентним відомством, створення Національного інноваційного центру та його мережі на місцях.

Аналіз патентного законодавства дає можливість дійти висновку, що поняття «законний представник» є значно ширшим, аніж «правонаступник». Держава в особі її органів і підприємств може придбати виключних прав на винахід на підставі правонаступництва чи законного представництва. Законодавець ставить особливі вимоги до патентоздатності винаходу, серед яких подеколи мають місце додаткові вимоги, пов'язані з врахуванням суспільних інтересів. Наприклад, у ст. 12 Патентного Закону Румунії міститься норма про те, що «не вважаються патентоздатними винаходи, які суперечать правилам моралі»; за законодавством Франції, не можуть охоронятися патентом ті винаходи, публікація чи використання яких суперечать громадському порядку і «добропорядним звичаям».

Зазвичай федеральний орган надає ліцензіату право на використання або продаж у США винаходу, належного Федерації, лише після досягнення з ним домовленості, що продукти, які втілюють у собі винахід або виготовлені з використанням винаходу, вироблятимуться переважно на теренах США. У разі надання виключних або частково виключних ліцензій на винаходи, які є власністю Федерації, пріоритетна перевага у Сполучених Штатах надається малим підприємствам. «Ліцензію має бути надано на умовах, які федеральний орган вважає відповідними охороні інтересів федерального уряду і суспільства, включаючи такі положення: періодична звітність про використання або спроби використання винаходу, які ліцензіат здійснює з окремим посиланням на поданий план, зважаючи на те, що така інформація може розцінюватися федеральним органом як комерційна і фінансова, одержана від будь-якої особи, недоторканна, конфіденційна і така, що не підлягає розголошенню відповідно до чинного законодавства США» [43, с. 37]; право федерального органу припинити дію такої ліцензії повністю або частково, якщо він встановить, що ліцензіат не виконує плану, поданого вкупі з клопотанням про надання ліцензії, і ліцензіат не

може жодним чином переконливо довести федеральному органу, що він вживає, або можна сподіватися, що він у належний час вживе ефективних заходів для практичного застосування винаходу; право федерального органу припинити дію такої ліцензії повністю або частково, якщо ліцензіат порушує угоду; право федерального органу припинити дію такої ліцензії повністю або частково, якщо він встановить, що це необхідно для задоволення вимог відкритого застосування винаходу, визначених федеральними приписами, виданими пізніше від дати видачі ліцензії, і ці вимоги не виконуються ліцензіатом належним чином. Така детальна правова регламентація дає змогу органам федеральної влади США здійснювати контроль за використанням винаходів і стежити за дотриманням державних і суспільних інтересів.

Таким чином, аналіз деяких аспектів адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності дають підстави стверджувати, що в Україні є потреба впровадження такого механізму регулювання патентно-правових відносин, які б дали змогу активізувати якомога більше економічних процесів, захистити права певної групи підприємств, зупинити безповоротні втрати вітчизняних винаходів, встановити більш дієвий адміністративний контроль над процесами передачі прав.

3.2. Перспективи розвитку адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності здійснюється посадовими особами органів внутрішніх справ, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності МОН України та деякими іншими суб'єктами публічного управління шляхом застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів

адміністративного примусу (складання на порушників, які допускають незаконне використання охоронюваних творів і об'єктів, протоколів про адміністративні правопорушення за ст. ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», 164-3 «Недобросовісна конкуренція», 164-6 «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», 164-13 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва» [26, с. 301].

Відповідно до ст. 164-9 КУпАП незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію чи містять інформацію, яка не відповідає носію цього примірника, або номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, тягне за собою накладення штрафу з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних. Об'єктивна сторона таких правопорушень полягає у вчиненні діянь, зазначених у диспозиції норми права. Закон України від 23 березня 2000 р. № 1587-III «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» визначив, що розповсюдження на території України примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм і баз даних, а також їх прокат дозволяється лише за умови їх маркування контрольною маркою.

За словами С. Нікулеско, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Держдепартаменту інтелектуальної власності вживаються заходи щодо забезпечення належного дотримання та захисту прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання, які використовують у своїй діяльності об'єкти права інтелектуальної власності. Зокрема група інспекторів ДДІВ за 9 місяців 2019 року склали 330 протоколів про адміністративні правопорушення; 60 приписів про усунення порушень законодавства; виявили 179461 вилучених і згодом конфіскованих за рішеннями місцевих судів примірників контрафактної продукції на загальну суму понад 3533476 грн. С. Нікулеско зазначив, що державними інспекторами проводяться такі заходи, спрямовані на виявлення та усунення правопорушень у сфері інтелектуальної власності суб'єктами господарювання всіх форм власності: «здійснення контролю за дотриманням чинного законодавства в процесі розповсюдження аудіо, відеокaset, компакт-дисків для лазерних систем зчитування. Найбільше порушень у цій сфері спостерігається в місцях стихійної торгівлі та на ринках, де постійно розповсюджується піратська та контрафактна продукція. Тому організація регулярної цільової роботи, спрямованої на здійснення моніторингу суб'єктів господарювання та їх подальші перевірки є ефективнішим засобом боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, особливо з пересувними торговельними точками розповсюдження піратських компакт-дисків, аудіо та відеокaset; здійснення контролю за використанням суб'єктами господарської діяльності законодавства про авторське право і суміжні права. Особлива увага в цій сфері приділяється здійсненню контролю за дотриманням законодавства під час розповсюдження та використання комп'ютерних програм і баз даних; контроль за дотриманням законодавства у сфері експорту, імпорту та виробництва дисків для лазерних систем зчитування» [2, с. 11].

На слушну думку В.В. Галуцька «дію ст. 164-9 КУпАП доцільно розширити не тільки на тих осіб, які розповсюджують примірники інтелектуальної власності без встановлених законодавством контрольних марок, але й на тих, які здійснюють придбання примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, що не мають встановленого маркування або контрольні марки на яких є явно підробними» [13, с. 130].

Таким чином, ми підтримуємо тих вчених, які пропонують доповнити КУпАП положеннями, які встановлюють адміністративну відповідальність за придбання примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, що не мають встановленого маркування або контрольні марки на яких є явно підроблені (пошкоджені).

О.П. Світличний розробив пропозиції «щодо удосконалення законодавства про адміністративну відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема пропонується об'єднати статті 51-2, 164-3, 164-6, 164-7, 164-9 КУпАП в окремий розділ VI-1 «Адміністративні правопорушення, що посягають на право інтелектуальної власності» Особливу частину КУпАП; ч. 1 ст. 24 доповнити новим видом стягнення: п. 4¹ «Безоплатне вилучення предмета». Доповнити Кодекс статтею 29¹ такого змісту: «Стаття 29¹. Безоплатне вилучення предмета. «Безоплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в його примусовому вилученні з подальшим знищенням, утилізацією або зверненням у власність держави відповідно до чинного законодавства без надання особі, в якій цей предмет було вилучено, компенсації у будь-якій формі»; санкцію статті 51-2 КУпАП викласти у такій редакції: «...тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян з безоплатним вилученням та знищенням незаконно виготовленої

продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення»» [29, с. 275].

Таким чином, ми підтримуємо погляди тих вчених, які пропонують присвятити адміністративній відповідальності у діючому та новому КУпАП цілий розділ на назвати його «Адміністративні правопорушення, що посягають на право інтелектуальної власності».

Поряд з цим зазначений розділ мав би мати ще кілька статей, які врегульовують важливі суспільні відносини щодо охорони права інтелектуальної власності. Зокрема пропонується доповнити діючий КУпАП статтею 51-3 «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет», яку варто викласти таким чином: «Завантаження із глобальної мережі «Інтернет» і зберігання на будь-яких матеріальних носіях, із метою особистого використання без дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності об'єктів права інтелектуальної власності (аудіовізуальних творів, баз даних (компіляцій даних), комп'ютерних програм та ін.), крім випадків, коли це прямо дозволено відповідним законодавством, – тягне за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [10, с. 113].

Особа, яка здійснила діяння, передбачене у частині першій цієї статті, але була введена в оману шахрайством продавців (розповсюджувачів) об'єктів права інтелектуальної власності та добровільно до винесення постанови у справі надала контролюючим органам усю інформацію про факти порушення права інтелектуальної власності, звільняється від адміністративної відповідальності.

Об'єктом аналізованого правопорушення є суспільні відносини, які посягають на право власності суб'єктів права інтелектуальної власності монопольно отримувати винагороду за свої творіння, предметом – об'єкти права інтелектуальної власності, копіювання яких повністю чи частково можливе за допомогою глобальної системи мережі «Інтернет»

(аудіовізуальні твори, бази даних (компіляції даних), комп'ютерні програми та ін.).

Об'єктивна сторона полягає в протиправному діянні, яке зазначене у диспозиції аналізованої статті, а саме завантаження із глобальної мережі «Інтернет» і зберігання на будь-яких матеріальних носіях інформації, яка має ознаки об'єкта інтелектуальної власності. При цьому самого факту завантаження ще недостатньо, адже часто особи, які займаються кіберзлочинністю, запускають вірусні програми, які в автоматичному режимі здійснюють проникнення в системи комп'ютерів, що підключені до мережі «Інтернет». Відповідно достатньою складовою об'єктивної сторони ст. 51-3 є факт зберігання фізичною особою отриманої інформації на будь-якому матеріальному носії. Тим самим необхідною умовою об'єктивної сторони статті 51-3 «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет» є сукупність необхідних і достатніх діянь фізичної особи: по-перше, діяння у формі завантаження в персональну комп'ютерну систему об'єкта інтелектуальної власності (необхідна умова); по-друге – зберігання її на будь-якому матеріальному носії (достатня умова) [35, с. 136].

Суб'єктивна сторона аналізованого правопорушення виражається у формі вини – як правило, із прямим умислом. Фізична особа має бажання безкоштовно скористатись об'єктом права інтелектуальної власності, який перебуває під правовою охороною. При цьому обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета, яка прямо прописана в диспозиції норми – «з метою особистого використання без дозволу суб'єкта інтелектуальної власності», іншими словами – об'єкти права інтелектуальної власності безкоштовно використовуються для задоволення власних інтелектуальних потреб (розважальних, інформаційних, наукових тощо).

Суб'єкт правопорушення, передбаченого ст. 51-3 КУпАП «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет», є загальний – фізична деліктоздатна особа, якій виповнилось 16 років.

Таким чином, доповнення КУпАП ст. 51-3. «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет» має стати первинним адміністративно-примусовим заходом щодо попередження викрадень об'єктів інтелектуальної власності, яке у сукупності із засобами переконання має позитивно вплинути на реальне забезпечення прав суб'єктів права інтелектуальної власності в системі розповсюдження зазначених об'єктів через мережу «Інтернет».

Наступним напрямком удосконалення законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності є доповнення КУпАП статтею 156-3 «Порушення правил використання програмного забезпечення», яку доцільно викласти у редакції: «Використання на підприємствах, організаціях та установах програмного забезпечення із порушенням ліцензійних угод, – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Об'єктом аналізованого правопорушення є суспільні відносини у сфері використання програмного забезпечення, які підлягають правовій охороні. Предметом зазначеного правопорушення є комп'ютерна програма. «Відповідно до ст. 1 Закону України від 23 березня 2000 р. № 1587-III «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» комп'ютерна програма – це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах» [23, с. 88].

Об'єктивна сторона полягає, як правило, у бездіяльності, коли посадова особа, на яку функціональними обов'язками прямо покладено керівником здійснювати контроль щодо недопущення співробітниками підприємства, установи, організації використання неліцензійного комп'ютерного продукту, не здійснює дієвого контролю, в результаті чого на підприємствах, організаціях та установах використовується програмне забезпечення із порушенням ліцензійних угод. Хоча в деяких випадках зазначені посадові особи можуть і самі встановлювати (за їх розпорядженням) на персональних комп'ютерах неліцензійні програми, у цьому об'єктивна сторона буде характеризуватись протиправною дією.

«Суб'єктивна сторона зазначеного правопорушення може виражатися у формі непрямого умислу, коли зазначена посадова особа усвідомлює суспільну шкідливість наслідків своєї бездіяльності (не здійснює контролю), але легковажно розраховує, що персонал підприємств, організацій, установ не буде порушувати режим використання комп'ютерних програм, або у формі прямого умислу, коли посадова особа сама встановлює піратські комп'ютерні програми. В даному випадку форма умислу на кваліфікацію правопорушення не впливає, але зазначене має бути враховане при накладенні на правопорушника санкції» [28, с. 178].

Суб'єктом правопорушення може бути лише посадова особа, на яку відповідно до функціональних обов'язків покладено обов'язок здійснювати контроль за дотриманням персоналом визначеного законодавством режиму використання комп'ютерних програм. У випадку якщо на підприємстві, установі, організації така особа відсутня, то до відповідальності має притягуватися безпосередньо її керівник.

Право складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 51-3 та 156-3 КУпАП треба покласти на посадових осіб ДСІВ, органів внутрішніх справ, податкової міліції, Державної податкової

адміністрації України та СБУ. Для цього треба внести доповнення до ст. 255 КУпАП.

«Розгляд зазначеної категорії справ треба віднести до компетенції районних, районних у містах, міських чи міськрайонних судів (суддів) шляхом внесення доповнення до ст. 221 КуПАП» [26, с. 400].

Отже, все вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки щодо удосконалення адміністративної відповідальності у сфері охорони права власності: існують усі об'єктивні чинники для того, щоб присвятити у діючому та новому КУпАП цілий розділ об'єктам охорони права індивідуальної власності та назвати його «Адміністративні правопорушення, що посягають на право інтелектуальної власності»; «вітчизняне суспільство вже вийшло на рівень, коли настала потреба встановлення адміністративної відповідальності за придбання примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, компютерних програм, баз даних, що не мають встановленого маркування або контрольні марки, на яких є явно підроблені (пошкоджені)» [4, с. 22]; також є потреба доповнити КУпАП статтею 51-3 «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет», що має стати первинним адміністративно-примусовим заходом щодо попередження викрадень об'єктів інтелектуальної власності, яке у сукупності із засобами переконання мають позитивно вплинути на реальне забезпечення прав суб'єктів права інтелектуальної власності, розповсюдження об'єктів яких здійснюється через мережу «Інтернет».

ВИСНОВКИ

Опрацювавши матеріали кваліфікаційної роботи, можна зробити наступні висновки:

1. До об'єкта права інтелектуальної власності, що забезпечується виключно адміністративно-правовим захистом, відноситься право інтелектуальної власності на комерційну таємницю (це інформація технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, що стосується господарської діяльності, яка визнана секретною та невідомою для інших осіб, має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно її контролює);

До об'єктів права інтелектуальної власності, формально не підпадають під адміністративно-правову охорону, хоча об'єктивно їй потребують, відноситься право інтелектуальної власності на комерційне найменування та право інтелектуальної власності на наукове відкриття

2. Адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності у вузькому розумінні полягає у позитивному стані адміністративного права, спрямованого на попередження протиправних посягань на права інтелектуальної власності, забезпечення умов дотримання прав суб'єктів інтелектуальної власності, відновлення й усунення перешкод у його здійсненні шляхом видачі на об'єкти промислової власності та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності охоронних документів (патентів чи свідоцтв).

Адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності у широкому розуміння – це важливий сучасний напрямок діяльності органів і посадових осіб Державної служби інтелектуальної власності України, МВС України, Антимонопольного комітету України щодо здійснення реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, видачі на

них охоронних документів та застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу.

Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності – це активні дії публічної адміністрації щодо відновлення порушеного права інтелектуальної власності, усунення перешкод під час його здійснення засобами адміністративного права та притягнення винних у порушенні прав суб'єктів інтелектуальної власності до адміністративної відповідальності.

3. Механізм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це певна сукупність адміністративно-правових засобів, які забезпечують безпосередній юридичний вплив на поведінку суб'єктів та об'єктів суспільних відносин охорони права інтелектуальної власності з метою забезпечення її ефективної охорони.

Адміністративно-правові норми щодо адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це загальнообов'язкові правила поведінки, що встановлюються Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Президентом України, МОН України, ДСІВ та деякими іншими суб'єктами публічної адміністрації з метою регулювання суспільних відносин у сфері охорони права інтелектуальної власності, забезпечені від порушень заходами державного примусу.

4. Форми адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності – це зовнішнє вираження змісту адміністративної діяльності публічної адміністрації, що здійснюється з метою охорони права інтелектуальної власності.

Система форм адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності складається з: а) видання нормативно-правових актів; б) видання ненормативних індивідуальних правових актів; в) укладання адміністративних договорів; г) укладення та ратифікації міжнародних договорів; д) патентування об'єктів права

інтелектуальної власності; ж) здійснення організаційних дій;
з) виконання матеріально-технічних дій;

Засоби, які застосовуються в процесі адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності, характеризуються такими ознаками:

- це система різноманітних способів діяльності органів і посадових осіб Державної служби інтелектуальної власності, органів внутрішніх справ, Антимонопольного комітету України щодо здійснення реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, видачі на них охоронних документів та застосування до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу;

- методи переконання є засобами попередження протиправних посягань на об'єкти права інтелектуальної власності, при цьому найбільш часто використовуються засоби: агітації, інформованості, гласності, забезпечення дотримання балансу між свободою інформації та захистом, критики антигромадських вчинків, заохочення фізичних та юридичних осіб, які активно беруть участь в охороні права інтелектуальної власності;

- щодо фізичних осіб, які порушують право інтелектуальної власності, відповідно до КУпАП посадові особи Департаменту інтелектом власності, органів внутрішніх справа мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. ст. 51-2, 164-3, 164-6, 164-7, 164-9, 164-13 КУпАП.

5. Проведений аналіз дає можливість сформулювати висновки щодо зарубіжного досвіду адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності:

– у цілому розуміння природи інтелектуальної власності в Україні та в інших країнах є схожим: це різні види юридичних суб'єктивних прав творців, які в результаті розумової діяльності створюють нові нематеріальні об'єкти та отримують за це монопольне право на активи

за їх використання, що стає потужним чинником розвитку суспільства (створення нової інтелектуальної власності);

– на думку північноамериканських вчених, з утвердженням в державі домінування інтелектуального капіталу економічною елітою суспільства стають суб'єкти права інтелектуальної власності (автори і винахідники), а не представники пануючого класу;

– у США вдосконалення адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності здійснюється шляхом розширення переліку об'єктів охорони, збільшення терміну охорони об'єктів інтелектуальної власності та посилення публічної відповідальності за порушення авторських прав шляхом «електронної крадіжки»;

– в Японії патентне відомство реформується з метою надання все більших якісних адміністративних послуг суб'єктам права інтелектуальної власності шляхом більшої відкритості, прозорості і підзвітності, зменшення терміну проведення адміністративних процедур щодо перевірки винаходу та його патентування;

– в Японії адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності є провідним національним стратегічним напрямком діяльності держави, яка забезпечуються комплексом законодавчих, управлінських та організаційних заходів;

– у Болгарії адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності розглядається як один з основних економічних чинників та забезпечується через дотримання балансу між свободою інформації та захисту права інтелектуальної власності;

– у цілому в Європейському Союзі з метою зниження кількості випадків порушення права інтелектуальної власності пропонується запровадження гнучкої системи, зокрема забезпечення дотримання всіма суб'єктами (органами центральної та регіональної державної влади, митницею, поліцією, адміністративними судами та судами загальної

юрисдикції, громадськістю, споживачами) підвищення рівня приватної ініціативи власників інтелектуальної власності.

6. Вітчизняне суспільство вже вийшло на рівень, коли настала потреба встановлення адміністративної відповідальності за придбання примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, що не мають встановленого маркування або контрольні марки, на яких є явно підроблені (пошкоджені).

Існують усі об'єктивні чинники для того, щоб присвятити у діючому та новому КУпАП цілий розділ об'єктам охорони права індивідуальної власності та назвати його «Адміністративні правопорушення, що посягають на право інтелектуальної власності».

Є потреба доповнити КУпАП статтю 51-3 «Дрібне викрадення об'єктів права інтелектуальної власності через мережу «Інтернет», яка має стати первинним адміністративно-примусовим заходом щодо попередження викрадень об'єктів інтелектуальної власності, що у сукупності із засобами переконання мають позитивно вплинути на реальне забезпечення прав суб'єктів права інтелектуальної власності, розповсюдження об'єктів яких здійснюється через мережу «Інтернет», та статтю 156-3 «Порушення правил використання програмного забезпечення», яка дозволить суттєво підвищити комп'ютерну дисципліну в підприємствах, установах, організаціях, забезпечити їх якісною ліцензійною продукцією, тим самим виключивши випадки завдання збитків як суб'єктам права інтелектуальної власності, так і самим юридичним особам-користувачам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административное право : учеб. пособие / за ред. Е.М. Аникина. М. : Питер, 2004. 251 с.
2. Адміністративне право України : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. Освіти. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гарашук В. М., Дяченко О. В., Зуй В. В. / ред. Ю.П. Битяк. Х. : Право, 2000. 520 с.
3. Адміністративне право України : підручник. Битяк Ю.П., Гарашук В.М., Дьяченко О.В., Зима О.Т., Зуй В.В. / ред. Ю.П. Битяк. К. : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
4. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / за заг. ред. В.В. Галунька. Херсон : ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 378 с.
5. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : підручник. К. : «Знання», 2006. 432 с.
6. Виконавча влада і адміністративне право : монографія /В.Д. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, І.П. Голосніченко та ін. / за ред. В.Б. Авер'янова. К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
7. Галунько В. В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності в Україні : монографія. Херсон : ВАТ ХМД, 2006. 356 с.
8. Галунько В. В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні : дис. ...доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2009. 393 с.
9. Галунько В.В. Застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання : навчальний посібник. Херсон : МУБІП, 2006. 201 с.
10. Гладун З.С. Адміністративне право України : опорні конспекти лекцій : навчальний посібник. Тернопіль : ТАНГ, 2002. 228 с.

11. Головкова О.М. Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 18 с.
12. Голосніченко І.П. Адміністративне право України : основні поняття : навчальний посібник. К. , 2005. 242 с.
13. Гордієнко С. Г. Пізнання сфери захисту інтелектуальної власності в Україні : методологічні проблеми : монографія. К. : Скіф ; КНТ, 2008. 140 с.
14. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV : за станом на 1 січня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
15. Дідич О.В. Адміністративно-правовий статус торговців цінними паперами : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» Одес. нац. юрид. акад. О., 2004. 19 с.
16. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
17. Жарінова А. Інтелектуальна власність – фундамент інноваційної моделі розвитку. Урядовий кур'єр. 3 вересня 2008. № 162. С 7.
18. Загальні міжнародні угоди з питань інтелектуальної власності. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) : URL: <http://readbookz.com/book/192/7166.html> (дата звернення: 25.10.2020).
19. Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792- XII «Про авторське право і суміжні права» : за станом на 1 вересня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.
20. Закон України від 27 січня 1995 р. № 34/95-ВР «Про ратифікацію Угоди про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав». Відомості Верховної Ради. 1995 р. № 5. Ст. 32.

21. Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» : за станом на 1 вересня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. Ст. 32.
22. Запорожець І.Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності : дис. ...канд. юридич. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Х., 2006. 18 с.
23. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування: рекомендації парламентських слухань. Голос України. 2007. № 125. 120 с.
24. Іщук С.І. Особливості виникнення права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування. Держава і право. 2007. № 37. С. 414-419.
25. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. Н. О. Армаш, О. М. Бандурка, А. В. Басов та ін. / за ред. А. Т. Комзюка. К. : Прецедент ; Істина, 2009. 823 с.
26. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X : за станом на 1 вересня 2010 р. Відомості Верховної Ради УРСР України. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.
27. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. : із змінами, внесеними згідно із Законом України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 141 с.
28. Крайнев П.П. Патентування винаходів в Україні : монографія. Крайнев П.П., Работягова Л.І., Дятлик І.І. ; за ред. П.П. Крайнева. К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. 338 с.
29. Кузьмічов В. Проблеми захисту інтелектуальної власності В. Кузьмічов. Вісник Академії правових наук України. Х. 2005. Вип. 3 (42). С. 273-275.

30. Мельник О. М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус : монографія. Харків : Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 156 с.

31. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. А.Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Рогань. Севастополь : Ін-т юрид. дослідж., 2004. 864 с.

32. Прахов Б. Питання державного регулювання і участі держави в патентно-правових відносинах. Інтелектуальний капітал. 2004. № 2. С. 22-30.

33. Річний звіт Державного департаменту інтелектуальної власності за 2007 р. К : МОН України. 64 с.

34. Теорія держави і права : курс лекцій : навчальний посібник. авт.-упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа / за ред. В. К. Шкарупи. Херсон : Вид-во ВАТ ХМД, 2008. 280 с.

35. Ульянова Г.О. Захист авторських прав у правовідносинах, які виникають у зв'язку із рекламою : дис. ...канд. юридич. наук : спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2008. 179 с.

36. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : охорона права на об'єкти інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності. URL: <http://www.referatik.com.ua> (дата звернення: 26.10.2020).

37. Цибульов П. М. Адміністративно-правовий спосіб захисту прав. URL: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid (дата звернення: 26.10.2020).

38. Цибульов П. М. Охорона права на об'єкти інтелектуальної власності. URL: <http://100pudov.com.ua/manual/ukr/7/153/6361/3244> (дата звернення: 27.10.2020).

39. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV : за станом на 1 жовтня 2009 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

40. Юркова Є. В. Межі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2009. № 3. С. 710-714. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/069659jevovu.pdf> (дата звернення: 27.10.2020).

41. Юрченко О.М. Міжнародна кооперація в інтелектуальній сфері. Матер. выступ. 9-ой междунар. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы интеллектуальной собственности» (Алушта, 5-9 сентября 2005 г.). Алушта, 2005. С. 44-49.

42. Юрченко О. Сучасний стан державної системи прав інтелектуальної власності в Україні: організаційно-правовий аспект. URL: crime-research.ru (дата звернення: 27.10.2020).

43. Ярошенко С.В. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності. Адвокат. 2009. № 6 (105) 2009. С. 36-38.